

Москаленко І. О.,

аспірант

Одеського державного університету внутрішніх справ,
суддя – спікер Південного міського суду Одеської областіORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8764-4186>

ПРОБЛЕМАТИКА ДІЄВОГО СУДОВОГО ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Анотація. Метою статті є визначення проблематики забезпечення дієвості судового розгляду справ у сфері захисту комерційної таємниці. Досліджено наукову базу та судову практику, яка наявна у Єдиному державному реєстрі судових рішень з метою висвітлення дієвості їх судового розгляду. З урахуванням досвіду США щодо захисту комерційної таємниці зроблені висновки щодо необхідності удосконалення правового регулювання захисту інституту комерційної таємниці з метою забезпечення його дієвого судового розгляду у рамках цивільного та кримінального судочинства.

Ключові слова: комерційна таємниця, дієвість судового розгляду, звільнення від відповідальності за закінченням строків давності, інтелектуальна власність, кримінальне право.

Постановка проблеми та її актуальність. Ми живемо в епоху глобалізації. Фактично, це означає, що кордони стають виключно формальністю, проблеми перетинають кордони, змішуються культури, впливаючи одна на іншу. Серед можливих переваг глобалізації – розширення асортименту продукції, хоча не завжди підвищення її якості, відкритість ринків, доступ до технологій, покращення інфраструктури і, можливо, політичні та правові реформи. Ті, хто користуються перевагами глобалізації, часто посилюються на її роль в допомозі країнам, що розвиваються, скористатися тими ж можливостями, якими вже користуються більш розвинені країни. Наша держава не є винятком з цього процесу, кожного дня ми впроваджуємо нові технології, запозичуємо ідеї, ресурси та персонал.

Тому, в умовах сьогодення належний захист комерційної таємниці стає проблемним питанням для бізнесу, осіб та компаній, вирізняльна здатність яких будується на її інтелектуальних складових.

Визначення комерційної таємниці міститься в Цивільному кодексі України [1]. Зокрема, це інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона загалом чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які зазвичай мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних наявним обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці.

Треба зазначити, що визначення комерційної таємниці не змінювалось з дати прийняття ЦК України 16.01.2003 [1].

Постановою Кабінету Міністрів України від 9 серпня 1993 року № 611 [2]. встановлено перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці, до них належать установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами; інформація за всіма встановленими формами державної звітності; дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів; відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць; документи про сплату податків і обов'язкових платежів та інше. Цей перелік також не змінювався з 09.08.1993.

Кожна фізична чи юридична особа згідно ч.2. ст. 506 ЦК України [1] самостійно визначає, яка інформація є комерційною таємницею, має майнові права інтелектуальної власності на цю комерційну таємницю, якщо правомірно визначила її такою, і якщо інше не встановлено договором.

Саме через договірний порядок створення об'єктів інтелектуальної власності та використання комерційної таємниці, в більшості випадків, захист комерційної таємниці як різновиду інформації здійснюється в порядку господарського або цивільного судочинства.

Водночас, статтею 231 КК України [3] передбачена кримінальна відповідальність за незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, а статтею 232 КК України [3] розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках. Зазначу, що редакція статті 232 КК України 2001 року передбачала покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років. У 2011 році законодавець вирішив послабити відповідальність за такі дії, визначивши показання у виді штрафу від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, а у 2023 доданий такий вид покарання як пробачний нагляд на строк до трьох років.

З аналізу даних Єдиного державного реєстру судових рішень вбачається, що кількість як цивільних, господарських справ, так і кримінальних проваджень, переданих до суду за зазначеними вище статтями є вкрай незначною, а результат їх судового розгляду наврядчи можна визначити як дієвий.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дієвого захисту комерційної таємниці як різновиду інформації, було предметом вивчення низки вчених у галузі економіки та права, у тому числі Т. В. Лічман (Захист комерційної таємниці в системі економічної безпеки підприємств України в процесі євроінте-

грації) [4], П. Є. Матвієнка (Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про комерційну таємницю) [5], Т. В. Васильченка (Господарсько-правове регулювання охорони комерційної таємниці в умовах інноваційної економіки України) [6], Г. С. Богородченко (Комерційна таємниця в умовах взаємодії конкуруючих підприємств) [7] та інших.

Так, В. А. Завертнева-Ярошенко (Проблеми правового захисту комерційної таємниці в Україні) [8] висувала, що для того аби юрисдикційна форма захисту, зокрема звернення до судових інстанцій, дійсно була дієвою, в будь-якому разі необхідно здійснювати ряд превентивних заходів ефективного захисту комерційної таємниці. Власник комерційної таємниці наділений правом самостійно визначитись із методами та способами захисту, які направлені на збереження секретності та попередження.

Окремим проблемам забезпечення дієвості судового розгляду кримінальних проваджень приділено певну увагу в працях відомих процесуалістів, криміналістів і вчених у галузі кримінального права та процесу, зокрема Р. В. Герцика (Криміналістична методика судового розгляду кримінальних проваджень) [9], С. Л. Дерев'янкіна (Співвідношення засади змагальності з активністю суду у процесі дослідження доказів під час судового розгляду кримінальних проваджень) [10], Ю. М. Мирошніченко (Загальні положення криміналістичної методики судового розгляду кримінальних справ) [11], І. І. Когутича (Сутність і структура окремих складників методики судового розгляду кримінальних справ) [12].

Проведені наукові розвідки щодо вивчення проблемних питань судового розгляду справ у сфері захисту комерційної таємниці створили передумови для відповідних досліджень у теоретичній та практичній площині змісту та реалізації принципу дієвості, чому й присвячена дана робота.

Метою цієї статті є визначення засобів забезпечення дієвості судового розгляду справ у сфері захисту комерційної таємниці.

Виклад основного матеріалу. Рекомендацією CM/Res (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи [13] державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки визначено, що дієвістю є прийняття якісних рішень упродовж розумного строку після справедливого розгляду справ. Судді зобов'язані забезпечувати ефективне управління справами, за які вони несуть відповідальність, включаючи виконання рішень, які входять до їх юрисдикції.

Треба зазначити, що у англomовній версії зазначеної рекомендації використовується термін «efficiency», що дослівно перекладається як ефективний. Використання такого принципу як ефективність не випадкове, адже саме ефективний засіб юридичного захисту гарантований ст. 13 Європейської конвенції з прав людини.

Саме тому, ст. 2 ЦПК України [14] передбачає, що завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Згідно з правовою позицією Конституційного Суду України (КСУ) право на судовий захист як вид державного захисту прав і свобод людини і громадянина передбачає і конкретні гарантії ефективного поновлення в правах шляхом здійснення право-

суддя; відсутність такої можливості обмежує це право, яке за змістом ч. 2 ст. 64 Конституції України не може бути обмежено навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану [15 абз. 15 п. 3 мотивувальної частини Рішення КСУ від 7 травня 2002 р. № 8-рп/2002].

Отже, складовими частинами дієвого судового розгляду є 1) наявність рішення суду, що набрало законної сили; 2) прийняте протягом розумного строку; 3) на підставі належної оцінки наданих суду доказів.

Питання строку розгляду справ аналізувалося Європейською комісією з ефективності правосуддя. Так, 16 жовтня 2024 року комісією опубліковано Звіт про оцінку європейських судових систем за даними 2022 року [16]. З цього звіту вбачається, що в середньому в Європі адміністративна справа розглядається протягом 741 дня в трьох судових інстанціях, цивільна справа – протягом 591 дня, а кримінальна справа – протягом 344 днів. Загальна тенденція до скорочення часу розгляду справ пояснюється коливаннями кількості нових та вирішених справ у період з 2020 по 2022 рік.

Щодо України, то Європейська комісія з ефективності правосуддя зазначила, що незважаючи на війну у державі, українські суди змогли зберегти сприятливі показники кількості розглянутих справ та строків їх розгляду у 2022 році, який був першим роком війни. Україна зберегла «стандартний» рейтинг ефективності за всіма трьома типами справ. Зокрема, строки розгляду цивільних та господарських справ у першій інстанції становив 168 днів, 108 днів для адміністративних справ та 66 днів для кримінальних справ.

У 2025 році Світовий банк проводить дослідження [17] щодо впливу ефективності судів на економічне зростання країни та сумував, що підвищення ефективності судової системи є основою для зміцнення довіри, підвищення динаміки ринку та забезпечення сталого економічного зростання. Усунувши неефективність судової системи, країни можуть створити позитивний цикл збільшення доступності кредитів, інновацій та інвестицій, що в кінцевому підсумку сприятиме процвітання та зменшенню перешкод для розвитку.

Нарешті, нова макроекономічна література (наприклад, Бейкер та Івашина, 2021) [18] показує, що ефективність судів у періоди фінансових криз (у тому числі карантину та війни) визначає швидкість, з якою економіки долають такі кризи. Цей зв'язок простежується через швидке вирішення справ, пов'язаних з фінансово нестабільними компаніями. Такі справи стосуються різних аспектів права: неплатоспроможності, перегляду умов договорів, трудового, міжнародного приватного права, а також права інтелектуальної власності.

Наша держава є однією з передових у розвитку нових технологічних продуктів, інновацій, штучного інтелекту. Тому, в умовах сьогодення дієвий захист комерційної таємниці стає проблемним питанням для бізнесу, осіб та компаній, вирізняльна здатність яких будується на її інтелектуальних складових.

І саме питання доказування, як частина дієвого судового розгляду, є ключовим при судовому розгляді справ щодо захисту комерційної таємниці у цивільних та господарських справах.

Так, у рішенні Ізяславського районного суду Хмельницької області у справі №675/1297/23 від 21 лютого 2024 року, суд зазначив, що сам факт діяльності ФОП ОСОБА_3, яка є в певних видах ідентичною видам діяльності ФОП ОСОБА_1, з огляду

на зміст того, що визнано комерційною таємницею, не означає розповсюдження цієї інформації та порушення умов договору, укладеного між ОСОБА_1 та ОСОБА_2, яке тягне за собою накладення штрафу.

Також, в матеріалах справи відсутні відомості щодо здійснення відповідачем підприємницької діяльності в будь якій організації – правовій формі в тому ж сегменті та ринку послуг, в якому здійснює свою діяльність позивач, протягом часу перебування у взаємовідносинах з позивачем, а також інформації щодо подальшої відповідної діяльності після його звільнення, що прямо виключає встановлений п. 4.1.2. вид відповідальності за її порушення. Таким чином, позовна заява не містить жодного документально підтвердженого факту на підтвердження розголошення та неправомірного використання інформації ФОП ОСОБА_1, що є конфіденційною, а лише припущення позивача що дане розголошення мало місце.

У рішенні Амур-Нижньодніпровського районного суду м.Дніпропетровська у справі № 199/5763/23 від 24.04.2024 судом встановлено, що відповідач перебував у трудових відносинах з позивачем, і ним було підписано зобов'язання про нерозголошення комерційної таємниці та конфіденційної інформації ТОВ "Дніпрохим". Однак, позивачем не надано належних та допустимих доказів розголошення відповідачем відомостей, що становлять комерційну таємницю, а також доказів спричинення відповідачем матеріальної шкоди, чим не виконав вимоги ст. 12 ЦПК України, відповідно до якої кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи і на які вони посилаються як на підставу своїх вимог або заперечень, оскільки посилання позивача та аргументи у позові відносно розголошення відповідачем комерційної таємниці належними та допустимими доказами не підтверджені.

З огляду на принципи рівності та диспозитивності, саме Позивач повинен довести факт розголошення комерційної таємниці, вину відповідача, тому відсутність побудованої системи захисту інформації призводить до неможливості довести обставини, які посилається Позивач, відмови у задоволенні позову і неможливості дієвого захисту інтелектуальної власності Позивача. Саме тому, цивільних, господарських справ щодо захисту комерційної таємниці незначна кількість у провадженні судових органів України.

У свою чергу, КПК України не містить положень щодо ефективного захисту прав учасників кримінального провадження та не передбачає принципи дієвості та ефективності як засади кримінального провадження.

В науці дієвості судового розгляду кримінального провадження розглядається з огляду на завдання кримінального провадження згідно ст. 2 КПК [19] України.

Так, О. В. Авраменко, Р. І. Благута, А. Я. Хитра у навчальному посібнику «Заходи забезпечення кримінального провадження» [20] зазначали, що під дієвістю кримінального провадження, на нашу думку, розуміється виконання завдань кримінального судочинства, які визначені у ст. 2 КПК [19], зокрема: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності відповідно до своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, стосовно жодної особи

не був застосований необґрунтований процесуальний примус і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Отже, для визначення судового розгляду кримінального провадження як дієвого суду необхідно швидко, повно та неупереджено встановити винуватість особи та притягнути її до відповідальності, якщо особа дійсно вчинила кримінальне правопорушення, або встановити невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення і захистити її від необґрунтованого обвинувачення.

Згідно ст. 62 Конституції України [21], положень ст. 17 КПК України [19], особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, тобто з порушенням конституційних прав і свобод людини і громадянина або встановлених законом порядку, засобів, джерел отримання таких доказів, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності винності особи тлумачаться на її користь.

Таким чином, складовою дієвості судового розгляду кримінального провадження є належне доказування, коли суд на підставі сукупності належних, допустимих, достовірних доказів визнає їх достатніми для прийняття відповідного процесуального рішення.

Із пункту 43 рішення Європейського суду з прав людини від 14.02.2008 у справі «Кобець проти України» [22] вбачається, що доказування, зокрема, має впливати із сукупності ознак чи неспростованих презумпцій, достатньо вагомим, чітким та узгодженим між собою, а за відсутності таких ознак не можна констатувати, що винуватість особи доведено поза розумним сумнівом.

В силу принципу презумпції невинуватості, що підлягає застосуванню у справах про кримінальне обвинувачення, всі сумніви щодо події кримінального правопорушення та винуватості особи у його вчиненні тлумачаться на її користь. Недоведені події та вина особи мають бути прирівняні до доведеної невинуватості цієї особи.

При вирішенні питання щодо достатності встановлених під час змагального судового розгляду доказів для визнання особи винуватою необхідно керуватися стандартом доведення (стандартом переконання), що передбачає: "ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні правопорушення і має бути виправданим, якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи поза розумним сумнівом. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на користь такої особи"[19].

Стандарт доведення поза розумним сумнівом означає, що сукупність обставин справи, встановлена під час судового розгляду, виключає будь-яке інше розумне пояснення події, яка є предметом судового розгляду, крім того, що інкриміноване правопорушення було вчинене і обвинувачений є винним у його вчиненні. Це питання має бути вирішене на підставі безстороннього та неупередженого аналізу наданих сторонами обвинувачення і захисту допустимих доказів, які свідчать за чи проти тієї або іншої версії подій.

Так, 16 грудня 2013 року до Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від прокуратури Амур-Нижньодніпровського району м. Дніпропетровська надійшов об-

винувальний акт відносно двох осіб, обвинувачених у вчиненні кримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачена ч.2 ст.177, ст.232 КК України (справа 199/13473/13-к)[23].

Згідно обвинувального акту дружина з чоловіком працювали на підприємстві з виготовлення чавунного посуду. Директором підприємства було отримано патент на промисловий зразок «Посуд». Обвинувачені зареєстрували ТОВ основним видом діяльності якого, в тому числі є лиття чавуну та з корисливих мотивів, з використанням комерційної таємниці підприємства – власника патенту, організували виробництво чавунної продукції в порушення патенту на промисловий зразок на чавунний посуд.

Особи обвинувачувались в умисному розголошенні комерційної таємниці без згоди її власника особою, якій ця інформація відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, вчинене з корисливих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності, а також незаконне використання промислового зразка вчинене службовою особою з використанням службового становища, що завдало матеріальної шкоди у великому розмірі, вчинене за попередньою змовою групою осіб.

Вироками від 06.11.2015 та 22.08.2019 [23, 24] обвинувачених було визнано невинуватими в пред'явленому обвинуваченні у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст.177, ст. 232 КК України, та виправдано за недоведеністю вчинення зазначене кримінальне правопорушення.

Такий висновок суду ґрунтувався на тому, що обвинувальний акт не містив відомостей про розголошення обвинуваченими саме комерційної таємниці і в межах висунутого обвинувачення прокурором не було надано належних та допустимих доказів на підтвердження самого факту розголошення будь-якої конкретно визначеної комерційної таємниці, тобто не доведено сам факт вчинення такого кримінального правопорушення. Частину доказів визнано недопустимими через порушення порядку їх отримання, а докази отримані на їх підставі визнано також недопустимими з застосуванням концепції «плодів отруєного дерева».

В. А. Завертнева-Ярошенко (Проблеми правового захисту комерційної таємниці в Україні) [8] зазначала, що правове регулювання відносин у сфері захисту комерційної таємниці в Україні не породжує правових гарантій, що направлені на ефективне забезпечення та захист майнових прав на такий об'єкт інтелектуальної власності як комерційна таємниця. У законного власника комерційної таємниці виникає ряд труднощів, що пов'язані з проблемою доведення факту розголошення комерційної таємниці, визначенням причинно-наслідкового зв'язку між незаконними діями порушника, що полягають у порушенні майнових прав власника на комерційну таємницю, та збитками, які були завдані внаслідок таких протиправних дій, а також складність полягає в доведенні дійсного розміру збитків та упущеної вигоди. Тому перш за все, враховуючи аналіз судової практики України, особа, бажаючи ефективно захистити свої майнові права на об'єкт інтелектуальної власності, має здійснювати ряд превентивних заходів, такі як: заздалегідь визначати чітко встановлений розмір грошових відшкодувань у договорі про нерозголошення комерційної таємниці, так як у разі порушення договору довести пряму дійсну шкоду є навряд чи можливо, розробити Положення про комерційну таємницю та встановити відповідальність у разі її незаконного розголошення, та здійснювати превентивні заходи не юридичного характеру.

Зазначене свідчить про те, що процес доказування у справах про захист комерційної таємниці, є надзвичайно складним, адже:

1) визначення змісту комерційної таємниці та його документальне закріплення залежить виключно від потерпілого;

2) строк чинності права інтелектуальної власності на комерційну таємницю обмежується строком існування сукупності ознак комерційної таємниці;

3) збирання доказів вчинення кримінального правопорушення ускладнено тим, що воно відбувається через досить тривалий час після вчинення правопорушення, у цій категорії справ відсутні прямі докази, а їх оцінка потребує ґрунтовних знань не тільки цивільного, кримінального права, а права інтелектуальної власності;

4) можливість кваліфікації дій обвинувачених за ст. 231-232 КК України залежить від здійснених превентивних дій самого потерпілого, які у переважній більшості випадків не здійснюються через низьку юридичну обізнаність потерпілого щодо необхідності побудови системи юридичного захисту та економічної безпеки на підприємстві.

Повертаючись до аналізу справи №199/13473/13-к, ухвалою Апеляційного суду Дніпропетровської області від 04.04.2016 року та ухвалою Дніпровського апеляційного суду від 04.12.2019 [25] року були задоволенні апеляційні скарги прокурора Дніпропетровської місцевої прокуратури №1 та потерпілого відповідно, а виправдувальні вироки Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 06.11.2015 року та 22.08.2019 року скасовані.

З урахуванням скасованих виправдувальних вироків, вироком Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 25.08.2020 [26] обвинувачених визнано винними та на підставі п.3 ч.1 ст.49 КК України звільнено від кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст.177 ч.2, 232 КК України, у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності.

У подальшому, до 21 січня 2021 тривав процес оскарження зазначеного вироку.

Тобто, судовий розгляд кримінального провадження у цій справі тривав більше 7 років, хоча відповідно до ст. 12 КК України кримінальне правопорушення, передбачене ч.2 ст.177 КК України, є нетяжким злочином, строк притягнення до відповідальності за який становить 5 років з дати вчинення такого злочину, а кримінальне правопорушення, передбачене ст.232 КК України є кримінальним проступком, строк притягнення до відповідальності за який становить 2 роки відповідно.

Крім того, кримінальні правопорушення були вчинені в період з 2002 по 2008 роки, а обвинувальний акт надійшов до суду 16 грудня 2013 року, тобто після спливу більше ніж п'яти років з дати вчинення кримінальних правопорушень і уже по закінченню строків притягнення до відповідальності за їх вчинення.

З зазначеного вище постає питання: чи міг бути судовий розгляд цього кримінального провадження дієвим з огляду на звільнення засуджених від відповідальності за закінченням строків давності.

У вироці Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 25.08.2020 суд зазначив [26], що стосується строків розгляду та повноти дослідження доказів по кримінальному провадженню, то судом досліджені були докази в тому

обсязі, як бажали сторони, неодноразово відкладалися засідання за клопотаннями сторін, повторювалися неодноразово виклики свідків. При цьому суд наголошує, що забезпечення доказів є обов'язком сторін, а не суду і суд діяв в рамках розумних строків, які надавалися сторонам для виконання зазначеної функції. Відповідно до заяв обвинувачених від 22.07.2020 року вони вважали можливим завершувати судовий розгляд без повторення виклику свідків, на підставі наявних досліджених матеріалів; потерпілий також надав суду заяви від 10.08.2020 року про завершення судового розгляду. Під час завершення дослідження доказів 25.08.2020 року прокурор просив надати йому час для підготовки до судових дебатів, який йому був судом наданий в обсязі, який він бажав.

Отже, тривалий судовий розгляд цього кримінального провадження, крім іншого, був зумовлений процесуальною поведінкою учасників кримінального провадження, що в результаті призвело до порушення завдань кримінального судочинства, які визначені у ст. 2 КПК України щодо швидкого судового розгляду та притягнення винних до відповідальності.

Як зазначає Когутич І.І., професійна діяльність ключових учасників судового провадження завжди повинна здійснюватися на основі тих етичних принципів, які сформувалися у суспільстві. Дотримання прокурором, адвокатом етичних норм сприяє повнішому, результативнішому виконанню ними своїх обов'язків, підвищенню ефективності їхньої діяльності, чого від них чекають судді та інші учасники процесу. З зазначеним важко не погодитися.

Мирошниченко Ю. М. вважає, що ситуаційна характеристика конкретного судового провадження становить модель рухомої, динамічної системи, образ якої формується у свідомості головуючого, котрий безперервно стежить за її параметрами та реагує на їхню зміну з метою конструктивного спрямування розвитку ситуації за допомогою рекомендованих наукою криміналістичних засобів.

На думку Дерев'янкіна С. Л. здійснення судом із власної ініціативи процесуальних дій у кримінальному провадженні після того, як буде вичерпана активність сторін кримінального провадження, сприятиме всебічному та повному з'ясуванню всіх обставин кримінального провадження, надасть суду можливість об'єктивно оцінювати позиції сторін.

Можливо, при тривалих строках розгляду справ більш активна позиція суду є виправданою та забезпечить швидше досягнення правової визначеності у справі. Водночас, суддям треба обережно ставитися до активної позиції суду у справі, адже така активність може тлумачитись обвинуваченим як обвинувальний ухил чи упередженість суду.

Вважається, що американці одні із перших у світі запровадили систему захисту інформації на законодавчому рівні, бо саме у США високо цінується комерційна таємниця, у зв'язку із чим діють жорстокі обмеження щодо доступу та розголошення її даних. І ці законодавчі норми стають тільки жорсткішими з огляду саме на розвиток інформатизації у США.

Як повідомляє Дослідницька служба Конгресу США (CRS) у Резолюції Конгресу США «Вступ до законодавства про комерційну таємницю» [27] у січні 2023 року колишнього співробітника General Electric було засуджено до двох років ув'язнення за змову з метою викрадення комерційної таємниці компанії щодо газових і парових турбін на користь Китайської Народної Республіки. Міністерство юстиції США зосередило значну

увагу на боротьбі з крадіжками інтелектуальної власності та шпигунством з боку уряду Китаю та пов'язаних з ним суб'єктів, хоча й застерігає, що ця увага не повинна створювати враження нетерпимості чи упередженості щодо китайців або перешкоджати законній академічній та науково-дослідницькій співпраці.

Закон про економічне шпигунство 1996 року (ЕЕА) визнав федеральним злочином незаконне привласнення комерційної таємниці в комерційних цілях. Згідно з цим законом, злочин комерційної крадіжки полягає у викраденні комерційної таємниці з метою «заподіяння шкоди будь-якому власнику цієї комерційної таємниці» і може каратися штрафами та тюремним строком до 10 років.

Крім того, з 01.01.2026 у США набирає чинності новий закон про кримінальну відповідальність за використання комерційної таємниці, згідно якого особи, які мають законний доступ до такої інформації, можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за її розголошення.

Водночас, стаття 232 КК України передбачає покарання у виді штрафу від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробачінний нагляд. Прийнятий у 2011 році Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» [28] передбачив проведення кримінального провадження у формі приватного обвинувачення за ст. 232 КК України та виключив з санкції ст. 232 КК України можливість призначення покарання у виді позбавлення волі. У пояснювальній записці до зазначеного Закону зазначено, що непоодинокими є випадки зловживань правоохоронними органами під час притягнення підприємців до кримінальної відповідальності, що має наслідком погіршення інвестиційного клімату в державі і зниження підприємницької активності населення, а також потреба у приведенні положень вітчизняного законодавства, у відповідність із європейськими стандартами у відповідність із європейськими стандартами, згідно з якими за скоєння зазначених правопорушень пріоритет надається застосуванню фінансових санкцій.

Тим не менш, як ми бачимо на прикладі справи № 199/13473/13-к, гуманізація відповідальності за ст. 232 КК України призвела виключно до фактичної неможливості притягнення винних до кримінальної відповідальності за вчинення таких дій, в тому числі і у виді штрафу. Наврядчи такий практичний результат покращує інвестиційний клімат, підвищує підприємницьку активність та сприяє залученню іноземних інвесторів, у тому числі з США, де розголошення комерційної таємниці каратися тюремним строком до 10 років.

Водночас, дієвість судового розгляду кримінальних проваджень у сфері захисту комерційної таємниці у США також має свою проблематику. Як зазначають юристи Едвард Дж. «Тріп» Койн III, Е. Бредлі Еванс та Гевін Б. Парсонс з юридичної фірми Ward and Smith, P.A. [29], на відміну від інших спорів у сфері інтелектуальної власності, які можуть виграти від тривалого досудового розслідування, справи, пов'язані з комерційною таємницею, часто вимагають негайних дій, щоб запобігти непоправній шкоді. Перші 48-72 години після виявлення потенційного незаконного привласнення є критично важливими. Хоча потенційна кримінальна відповідальність за федеральним законодавством та законодавством штату може надати значні важелі впливу, вона вимагає продуманого підходу, щоб уникнути етичних пасток. Час передачі кримінальної справи до суду може вплинути на

розкриття цивільних фактів і призвести до призупинення цивільного судочинства. Окремі відповідачі можуть посилатися на захист П'ятої поправки до Конституції, що ускладнює як розкриття інформації, так і переговори про врегулювання.

Висновки. Дієвість судового розгляду справ у сфері захисту комерційної таємниці залежить від багатьох факторів, у тому числі від превентивних дій самого власника об'єкта інтелектуальної власності, часу звернення такого власника за захистом своїх прав, достатності допустимих доказів для об'єктивного та повного судового розгляду справи, належних процесуальних дій сторін щодо збирання цих доказів, процесуальної поведінки учасників провадження.

З урахуванням достатньо невеликого проміжку часу (2 роки) з дати вчинення кримінального правопорушення для притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинений кримінальний проступок з розголошення комерційної таємниці, реальна можливість призначення та відбування покарання за вчинене є вкрай неімовірною. Саме тому, сьогодні більш ефективним та дієвим видається звернення до суду у рамках цивільного чи господарського судочинства з вимогами про відшкодування завданих збитків та упущеної вигоди, заборони використання патенту та/або скасування зареєстрованого патенту з порушенням прав інтелектуальної власності. Зазначена проблематика може бути вирішена виключно внесенням змін до ст. 232 КК України щодо посилення кримінальної відповідальності за незаконне розголошення комерційної таємниці, можливістю призначити покарання у виді позбавлення волі, що відповідно призведе до перекваліфікації дій з проступку у злочин відповідної тяжкості та уможливить застосування більших строків давності, передбачених ст. 49 КК України.

Література:

1. Цивільний кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20.05.2025).
2. Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/611-93-п#Text> (дата звернення: 20.05.2025).
3. Кримінальний кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.05.2025).
4. Лічман Т. В. Захист комерційної таємниці в системі економічної безпеки підприємств України в процесі євроінтеграції: ВНЗ «Ун-т економіки та права «КРОК». – Київ, 2014. – 20.
5. Матвієнко П. Є. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про комерційну таємницю Нац. ун-т бізнесу і природокористування України. – К., 2010. – 19 с.
6. Васильченко Т. В. Господарсько-правове регулювання охорони комерційної таємниці в умовах інноваційної економіки України, Міжрегіон. акад. упр. персоналом, Ін-т права ім. князя Володимира Великого. – К., 2011. – 20 с.
7. Богородченко Г. С. Комерційна таємниця в умовах взаємодії конкуруючих підприємств. Актуал. проблеми економіки. – 2009. – № 3. – С. 73–78.
8. Завертнева-Ярошенко В. А. Проблеми правового захисту комерційної таємниці в Україні : Правова держава, Вип. 32'2018 URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2018_32_17/ (дата звернення: 20.05.2025).
9. Герцик Р. В. Криміналістична методика судового розгляду кримінальних проваджень. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2019. Т. 19. С. 92–97. URL : <https://doi.org/10.32837/npuola.v19i0.529> (дата звернення: 20.05.2025).
10. Дерев'янкін С. Л. Співвідношення засади змагальності з активністю суду у процесі дослідження доказів під час судового розгляду кримінальних проваджень. *South Ukrainian Law Journal*. 2020. № 4. С. 250–255. URL : <https://doi.org/10.32850/sulj.2020.4.42> (дата звернення: 20.05.2025).
11. Мирошниченко Ю. М. Загальні положення криміналістичної методики судового розгляду кримінальних справ. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2021. Т. 3, № 95. С. 276–286. URL : <https://doi.org/10.33766/2524-0323.95.276-286> (дата звернення: 20.05.2025).
12. Когутіч І. І. Сутність і структура окремих складників методики судового розгляду кримінальних справ. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2019. Т. 19. С. 190–205. URL : <https://doi.org/10.32837/npuola.v19i0.516> (дата звернення: 20.05.2025).
13. Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38#Text (дата звернення: 10.09.2025).
14. Цивільний процесуальний кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 22.09.2025).
15. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частин другої, третьої статті 124 Конституції України (справа щодо підвідомчості актів про призначення або звільнення посадових осіб) від 7 травня 2002 року, Справа N 1-1/2002 , N 8-п/2002 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-02#Text> (дата звернення: 22.09.2025).
16. European judicial systems CEPEJ Evaluation Report. URL : <https://rm.coe.int/cepej-evaluation-report-part-1-en/1680b272ac> , (дата звернення: 11.09.2025).
17. Erica Bosio. Improving the efficiency of courts can boost a country's economic growth; 23.01.2025. URL <https://blogs.worldbank.org/en/governance/improving-the-efficiency-of-courts-can-boost-a-countrys-economy> , (дата звернення: 11.09.2025).
18. Bo Becker and Victoria Ivashina. Corporate Insolvency Rules and Zombie Lending. URL : https://www.ecb.europa.eu/press/conferences/ecbforum/shared/pdf/2021/Ivashina_paper.en.pdf , (дата звернення: 11.09.2025).
19. Кримінальний процесуальний кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 20.05.2025).
20. Авраменко О. В., Благута Р. І., Хитра А. Я. Заходи забезпечення кримінального провадження: навчальний посібник. – Львів: ЛьвДУВС, 2014. – 192 с.
21. Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 20.05.2025).
22. Справа "Кобець проти України" Страсбург, 14 лютого 2008 року URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_320#Text (дата звернення: 20.05.2025).
23. Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська у справі № 199/13473/13-к від 06.11.2015 року URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/53219036> (дата звернення: 20.05.2025).
24. Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська у справі № 199/13473/13-к від 22.08.2016 року URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83794267> (дата звернення: 20.05.2025).
25. Ухвала Дніпровського апеляційного суду у справі № 199/13473/13-к від 04.12.2019 року URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86432879> (дата звернення: 20.05.2025).
26. Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська у справі № 199/13473/13-к від 25.08.2020 року

URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91120878> (дата звернення: 20.05.2025).

27. FAS Project on Government Secrecy (1991-2021). URL : <https://sgp.fas.org/crs/secrecy/IF12315.pdf> (дата звернення: 20.05.2025).
28. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності. Офіційний вебпортал парламенту України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4025-17#Text> (дата звернення: 20.05.2025).
29. Litigating Trade Secret Cases: A Strategic Guide for In-House Counsel. Ward and Smith, P.A. URL : <https://www.wardandsmith.com/articles/litigating-trade-secret-cases-a-strategic-guide-for-in-house-counsel> (дата звернення: 20.05.2025).

Moskalenko I. Issues of trade secrets effective judicial protection in modern frame

Summary. The purpose of this article is to identify issues related to ensuring the effectiveness of court proceedings in the field of trade secret protection. The scientific basis and court practice available in the Unified State Register of Court Decisions were studied in order to highlight the effectiveness of their judicial review. Taking into account the experience of the United States of America in protecting trade secrets, conclusions are made regarding the need to improve the legal regulation of the protection of trade secrets in order to ensure their effective judicial review in civil and criminal proceedings.

The author notes that no changes have been made to the legal regulation of trade secrets since the adoption of the Civil Code of Ukraine. Therefore, in the current conditions of informatization and globalization, the issue of trade secret protection needs further improvement, taking into account foreign experience and practice. The author also

draws attention to the problems of evidence and procedural behavior of participants in criminal proceedings, which lead to lengthy court proceedings in both civil and criminal cases of this category.

It should be noted that the Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding the Humanization of Liability for Offenses in the Sphere of Economic Activity,” adopted in 2011, provided for criminal proceedings in the form of private prosecution under Article 232 of the Criminal Code of Ukraine and excluded from the sanction of Article 232 of the Criminal Code of Ukraine the possibility of imposing a sentence of imprisonment. Therefore, the statute of limitations for criminal liability under Article 232 of the Criminal Code of Ukraine is two years from the date of the commission of such a criminal offense. Since Article 232 of the Criminal Code of Ukraine does not provide for imprisonment as a type of punishment, and criminal proceedings in this category of cases can only be initiated at the request of the victim, it is practically impossible to conduct a proper pre-trial investigation and court proceedings within the statute of limitations for criminal liability, which accordingly leads to the avoidance of punishment by those convicted of criminal offenses involving the intentional disclosure of commercial secrets. The article notes that despite the fact that in the United States of America, in addition to fines, such actions are punishable by imprisonment for up to 10 years, the country’s legislation is becoming more stringent, protecting the trade secrets of legal entities and individuals from unlawful disclosure, even in cases where such information was obtained from its owner lawfully.

Key words: trade secrets, efficiency of proceedings, exemption from liability due to expiration of the statute of limitations, intellectual property, criminal law.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Стаття надійшла 30.10.2025
Статтю прийнято 12.11.2025
Стаття опублікована 10.12.2025